

Nurimbetova Jazira Djalilxan qizi

jazira1996@gmail.com 998907368096

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

OSIYO XALQARO UNIVERSITETI

Pedagogika va psixologiya" mutaxassisligi bo'yicha M2-PP-22 guruh magistranti

Annotatsiya: Didaktik o'yinlarning asosiy turlari intellektual (aqliy), harakatli hamda aralash o'yinlardan iborat. Bu o'yinlar ishtirokchilarda aqliy, jismoniy, axloqiy, psixologik, estetik, badiiy tadbirkorlik, mehnat va boshqa ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi. Ta'lim tarbiya jarayonida asosan o'quvchilarda ta'lim olish motivlarini ularning turli yo'nalishdagi qobiliyat va qiziqishlarini oshiradigan biror kasbga moyilliklarini ko'rsatadigan didaktik o'yinlardan foydalaniladi. Ushbu maqolada ta'lim jarayonida didaktik o'yinlardan interfaol metodlardan foydalanish samaradorligi haqida metodik tavsiyalar beriladi.

kalit so'zlar: Didaktik o'yinlar, kompyuter vositasi, «Breyning», kichik guruhlar, ta'lim metodi, tarbiya, bilim. Mantiqiy fikrlash, kuzatish, solishtirish, xulosa chiqarish, mustaqil qaror qabul qilish

KIRISH

"Ta'lim texnologiyasi" tushunchasi " Ta'lim metodikasi" tushunchasiga nisbatan kengdir. Ta'lim metodi — o'quv jarayonining majmuaviy vazifalarini yechishga yo'naltirilgan o'qituvchi va o'quvchilarning birgalikdagi faoliyati usuli bo'lsa, ta'lim metodikasi esa muayyan o'quv predmetni o'qitishning ilmiy asoslangan metod, qoida va usullar tizimini ifodalaydi. Ta'lim texnologiyasi — ta'lim maqsadiga erishish jarayonining umumiy mazmuni, ya'ni, avvaldan loyihalashtirilgan ta'lim jarayonini yaxlit tizim asosida, bosqichma-bosqich amalga oshirish, aniq maqsadga erishish yo'lida muayyan metod, usul va vositalar tizimini ishlab chiqish, ulardan samarali, unumli foydalanish hamda ta'lim jarayonini yuqori darajada boshqarishni ifodalaydi. Ta'lim-tarbiya jarayonida asosan o'quvchi-talabalarda ta'lim olish motivlarini, ularning turli yo'nalishdagi qobiliyat va qiziqishlarini oshiradigan, biror kasbga moyilliklarini ko'rsatadigan didaktik o'yinlardan foydalaniladi. Didaktik o'yinlar nazariy, amaliy, jismoniy, roli, ishchanlik va boshqa yo'nalishlar bo'yicha turlarga ajratiladi. Hozirda kompyuter vositasidagi didaktik o'yinlar alohida ahamiyatga ega. Didaktik o'yinlar o'quvchi-talabalarda tahlil qilish, mantiqiy fikrlash, tadqiq qilish, hisoblash, o'lchash, yasash, sanash, kuzatish, solishtirish, xulosa chiqarish, mustaqil qaror qabul qilish, guruh yoki jamoa tarkibida ishlash, axloq-odob o'rgatish, nutq o'stirish, til o'rgatish, yangi bilimlar o'rgatish va boshqa faoliyat turlarini rivojlantirishga yo'naltirilgan o'yinlarga ajratiladi. Didaktik o'yinlardan alohida foydalanish orqali boshqa usullar yordamida erishish qiyin bo'lgan ta'lim-tarbiyaviy maqsadlarni amalga oshirish ko'zda tutiladi. Turli o'quv fanlariga oid didaktik o'yinlar mavjud bo'lib, ular shu fanlarni sifatli o'rgatish maqsadlariga xizmat qiladi.

USULLAR

Didaktik o'yinlardan alohida foydalanish orqali boshqa usullar yordamida erishish qiyin bo'lgan ta'lim-tarbiyaviy maqsadlarni amalga oshirish ko'zda tutiladi. Pedagog olim V.P.Bespalko pedagogik tizimni pedagogik texnologiyaning asosi ekanligini e'tirof etgan holda uni quyidagi unsurlaridan iboratdir deya ta'kidlaydi: 1) o'quvchi; 2) ta'lim - tarbiyaning maqsadi; 3) ta'lim - tarbiya mazmuni; 4) o'quv jarayoni; 5) o'qituvchi yoki texnik vositalar; 6) ta'lim-tarbiyaning tashkiliy shakllari. Demak, pedagogik texnologiya ta'lim-tarbiya faoliyatining yaxlit jarayoni to'g'risidagi fan ekanligini e'tirof etish lozim. Ayniqsa, o'qitishga interfaol dars miillarini "Kichik guruhlarda ishlash", «Breyning» usullari qo'llanganda o'quvchilar o'qituvchi bilan birga teng faoliyat ko'rsatadilar. Darsda ta'limning; interfaol usullaridan biri "Kichik guruhlarda ishlash" texnologiyani qo'llash usuli quyidagilardan iborat: -faoliyat yo'nalishi aniqlanadi. Muammodan bir-biriga bog'liq bo'lgan masalalar belgilanadi;

- kerakli asos yaratiladi. O'quvchilar mazkur mavzu haqida ko'proq tushunchaga ega bo'lishlari kerak;

- guruhlar belgilanadi. O'quvchilar 7-8 kishidan iborat bo'lib guruhlariga bo'linadi;

- aniq ko'rsatma beriladi. Mustaqil ish, krossvord, test tuzish;

- boshlovchi o'quvchi oldindan tayinlanadi. O'tilgan mavzu yoki bo'lim bo'yicha mustaqil, o'z ustida ishlab, savollar tuzib keladi, krossvord, test javoblarini baholaydi;

- ekspert yoki yordamchi (assistent) o'quvchi tayinlanadi, ular o'yinni olib borishda yordam beradilar, javoblarni baholab, tahlil qilib beradilar;

- guruhlardan sardorlar saylanadi. Sardor - hushyor shaxs, o'z guruhi uchun o'yin qoidalarini buzmagani holda jon kuydiradi;

- o'qituvchi tomonidan esa jarayon qo'llab-quvvatlanib va yo'naltirilib turiladi. U o'yinni nazorat qilib turadi, o'yin yakunlangach, o'quvchilarning umumiy balini e'lon qiladi. So'ngra muhokama qilinadi;

- doskaga 3ta guruhga bo'lingan o'quvchilar familiyasi yozib qo'yiladi, dars maqsadi bo'yicha maksimal ballar ko'rsatilgan bo'ladi, reja bo'yicha to'plangan har bir ball o'quvchi familiyasi qarshisiga yozilib boriladi.

- O'qituvchi bilan o'quvchining o'zaro ta'siri natijasida o'quvchi ma'lum

bilimlarni shunchaki o'zlashtirib, ya'ni o'rganib olishidan tashqari bir vaqtning

o'zida bilim olish va xatti-harakatlar qilishning yangi tamoyili va metodini o'zlashtirib oladi va rivojlantirib boradi.

- Odatda o'qituvchi xorijiy tilni o'rgatish, o'qitish usulini o'zi tanlaydi. Kursning mazmuni deyarli o'zgarmaydi, ammo uni o'quvchiga yetkazib berish usuli o'zgarishi mumkin.

- Agar vazifa biror dalil berish haqida bo'lsa, taqdimot yoki interfaol ma'ruza kabi usullar eng samarali usullar hisoblanadi. Muammolarni muhokama qilishda eng ma'qul usul o'quvchilarni kichik guruhlariga bo'lib jamoaviy bahs-munozara o'tkazishdir. Bunda bahs-munozara Discussion, Brainstorming usulidan foydalanish mumkin. Ma'lumki, o'quvchilarning mustaqil keng va puxta bilim olishlarida syujetli, rolli, ijodiy, ishbilarmonlar, konferensiya, o'yin mashqlari kabi didaktik o'yinlar o'zining ta'lim-tarbiya

beruvchi, bilimlarni mustahkamlovchi, o'quv materiallarini takrorlovchi, bilimlarni nazorat qiluvchi o'yinlar sifatida ifoda etilishi bilan ahamiyatlidir. O'quvchilarning ijodiy fikrlash, mustaqil bilim egallash

TADQIQOT VA NATIJALAR.

Didaktik o'yinlarni tanlashda ishtirokchilarning yoshi, bilimi va tarbiyalanganlik darajasi xisobga olinadi. Xar bir didaktik o'yin mashg'ulotlariga o'ziga xos xavfsizlik talablari qo'yiladi. Bu xavfsizlik talablariga to'liq rioya qilinishi xar bir tashkilotchining doimiy e'tiborida bo'lishi lozim. Bundan tashqari xar bir didaktik o'yin uchun sarflanadigan vaqt miqdorini turli belgilash va unga rioya qilishning o'ziga xos asoslarini bilish va darsning maqsadiga muvofiq qo'llash talab qilinadi. Fanni o'qitishni tashkil qilishda foydalaniladigan pedagogik usullar, didaktik o'yinli ta'lim texnologiyalari va interfaol ta'lim usullari tanlandi va mazmuni ochib berildi. Tanlangan mavzular bo'yicha didaktik o'yinli texnologiyalari va interfaol ta'lim usullari asosida dars o'tish metodikasi ishlab chiqildi.

XULOSA

Didaktik o'yinli mashg'ulotlarni o'quvchilarning bilim olish va o'yin faoliyatining uyg'unligiga qarab syujetli, ro'lli o'yinlar, ijodiy o'yinlar, ishbilarmonlar, konferensiyalar kabi o'yin mashqlariga ajratish mumkin. O'qituvchi pedagog, avval o'quvchilarni individual (yakka tartibdagi) so'ngra guruhli o'yinlarga tayyorlashi va uni o'tkazishi, o'yin muvaffaqiyatli chiqqandan so'ng esa ularni ommaviy o'yinlarga tayyorlashi lozim. Chunki o'quvchilar didaktik o'yinli mashg'ulotlarda faol ishtirok etishlari uchun zaruriy bilim, ko'nikma, malakalarga ega bo'lishlari, bundan tashqari guruh jamoasi o'rtasida hamkorlik, o'zaro yordam vujudga kelishi lozim. Didaktik o'yinli mashg'ulotlar orasida konferensiya mashg'ulotlari ham muhim o'rin tutadi. Konferensiya mashg'ulotlari o'quvchilarning bilish faoliyatini faollashtirishda ilmiy dunyo qarashini kengaytirishda, qo'shimcha va mahalliy materiallar bilan tanishtirishda, ilmiy va ilmiy-ommabop adabiyotlar bilan mustaqil ishlash ko'nikma va malakalarni orttirish, mustaqil hayotga ongli tayyorlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Konferensiya mashg'ulotini o'tishdan oldin mashg'ulot mavzusini maqsad va vazifalarini belgilab, shu mavzuga oid qo'shimcha ilmiy, ilmiy-ommabop adabiyotlar ko'zdan kechiriladi. Mashg'ulotni o'tishdan bir hafta oldin mashg'ulot mavzusi e'lon qilinib unga tayyorgarlik ko'rish uchun adabiyotlar tavsiya etiladi.

TAVSIYALAR

O'qituvchi-pedagog avval talabalarni individual (yakka tartibdagi), so'ngra guruhli o'yinlarga tayyorlashi va uni o'tkazishi, o'yin muvaffaqiyatli chiqqandan so'ng esa, ularni ommaviy o'yinlarga tayyorlashi lozim. Chunki talabalar didaktik o'yinli mashg'ulotlarda faol ishtirok etishlari uchun zaruriy bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'lishlari, bundan tashqari, guruh-jamoasi o'rtasida hamkorlik, o'zaro yordam vujudga kelishi lozim. Ta'lim tizimida yangi pedagogik texnologiyani qo'llash ma'lum qolip asosida fikrlashni emas, balki umumiy yechimga xilma-xil ijodiy izlanishlar orqali kelishini ta'qozo etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

Mavlonov A., Abdalova S., Allamberganova M., Ilyasova Z. O'quv mashg'ulotlarini tashkil etishda ta'lim texnologiyalari. O'quv qo'llanma. T.: "Tafakkur bo'stoni", 2013yil 142 b

5. Xalilov M.X. Bilish jarayonlari psixologiyasi SamDU 1999y. 6. Boymurodov N. Amaliy psixologiya. Toshkent "YAngi asr avlodi"2008y. 7. Karimova V., Akromova F. Psixologiya. T.: 2000y. 8. Alimjonova J. I. Mutaxassislik o'qitish metodologiyasi (ma'ruzalar matni) TKTI. – T.: 2009 9. YUsupova P.A. Maktab ta'limi pedagogikasi T. "O'zbekiston" 1993. A.Zununov. N. Hotamov. J. Esonov. Maktabda adabiyot o'qitish metodikasi. Toshkent, "O'qituvchi" 1993.Q.Yuldoshev. Adabiyot o'qitishning ilmiy-nazariy asoslari. Toshkent, "O'qituvchi", 1996.Q.Yo'ldoshev, O.Madaev, A. Abdurrazoqov. Adabiyot o'qitish metodikasi, dasturiy qo'llanma. Toshkent, 1994.

ILOVA.

<http://www.referat.ru> 14. www.inter-pedagogika.ru; 15. www.school.edu.ru 16. www.tdpu.uz 17. www.pedagog.uz 18. www.Ziyonet.uz 19. www.Edu